

- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов, уміти доцільно добирати відповідні дидактичні засоби.

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються *освітня, виховна й розвивальна* функції не як окремі цілі уроку, а через зміст галузі та навчально-пізнавальні процеси.

Зміст навчання іноземної мови забезпечується єдністю предметного, процесуального й емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння нею в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених модельною навчальною програмою. У 7 класі після завершення *адаптаційного циклу (5–6 класи)* учні більш усвідомлено ставляться до власної освітньої діяльності, їхні навчальні дії також більше орієнтуються на реальні умови використання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування.

Використані джерела

1. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. 4.6. 2018.

2. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Автори: Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т.М. Рекомендовано МОН України: наказ від 12.07.2021 р. № 795. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf>

МЕДІАЦІЯ ЯК НОВИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СФЕРИ ШКІЛЬНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Світлана Печенізька,

*кандидат філологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України*

Як стає очевидним з реалій сьогодення, потреба у формуванні вмінь правильного тлумачення міжкультурних особливостей зараз постає особливо актуальною для наших громадян через воєнний час, який змушує багато українських родин шукати прихисток за кордоном, несучи з собою проблеми міжкультурної комунікації, соціалізації й інтеграції в чуже середовище. Виклики не обмежуються тільки мовленнєвим бар'єром, оскільки мігрантам безпосередньо доводиться стикатися і з культурою інших країн: з особливостями різних менталітетів, традицій, світоглядів, які можуть кардинально відрізнятись від звичних нам, спричиняючи тим самим додаткові стресофактори й дискомфортні ситуації, з якими не всі здатні впоратися самостійно. Принцип медіації, який базується на глибокому проникненні

в мову і культуру задля її кращого розуміння, дозволяючи знаходити шляхи порозуміння з носіями цієї іншої мови та культури, якраз покликаний максимально знівелювати ті труднощі лінгвокраїнознавчого, психологічного, соціокультурного характеру, які можуть виникати під час міжнаціональної взаємодії. Саме тому феномен «медіації» починає набувати все більшої популярності в Україні як новий вектор розвитку освітньої іншомовної сфери і сучасна навчальна стратегія. Це ще одна проблема, яку має уміти розв'язувати вчитель іноземної мови.

Згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання «Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment» (2020) від Council of Europe, поняття «медіація» розглядається як **«процес проникнення в мову ('*linguaging*') через фасилітацію розуміння та комунікації»** [8: с. 35]. Існують різні трактування поняття «медіації», втім, як нами досліджено, основним концептом визначення цієї проблеми є саме процес глибокого занурення у мову і культуру задля розуміння і правильного тлумачення її явних і прихованих смислів на основі вербальної і невербальної взаємодії (інтонування, мова тіла, міміка, жести), а також поведінкових особливостей відповідно до контексту спілкування з урахуванням соціокультурного підґрунтя – це визначення, на наш погляд, доцільно взяти за основу термінологічного позиціонування феномену «медіація», який може слугувати сучасною навчальною стратегією, що розширює спектр функцій іноземної мови з метою досягнення більшої результативності в розвитку іншомовної комунікативної компетентності та міжкультурної соціалізації учнів.

В іноземних мовах існує досить немало невідповідностей між буквальним перекладом та реальним значенням, яке вкладають носії мови, через нюансові відтінки значень слів залежно від контексту. Тому так важливо перевіряти технічний переклад онлайн-перекладачів, які можуть не завжди доцільно вловлювати контекстне значення, на відміну від реальних фахівців мови – медіаторів (перекладачів, вчителів, філологів), здатних, керуючись своїм соціолінгвістичним досвідом, а не тільки набутою лексико-граматичною базою іноземної мови, зчитувати й адекватно ретранслювати всім учасникам процесу міжкультурної комунікації сутність закладеної в іншомовному повідомленні ідеї, щоб не виникало викривлених трактувань у сприйнятті змісту чи форми. Мова – це не просто набір літер, звуків та лексико-граматичних правил, це і те, що передається поза цими графічними символами. Мова є віддзеркаленням через особистість індивіда культурного коду нації, традицій, особливостей способу мислення, світосприйняття й самовираження через комунікацію, канал для обміну думками, почуттями, емоціями та подекуди передача прихованих сенсів. Ці смисли можуть входити в протиріччя зі словами як оболонками, що мають виражати зміст ідеї, втім, на жаль, на практиці реального спілкування можуть навпаки заплутувати через суб'єктивізм сприйняття, трансляції або ретрансляції повідомлення комунікаторами. Саме тому необхідно формувати медіативні вміння розтлумачення соціокультурних контекстуальних нюансів для досягнення найкращих результатів під час міжкультурної інтеракції. Ці вміння варто розвивати з учнями на всіх освітніх ланках, застосовуючи принцип медіації у процесі навчання іноземних мов. Цей феномен потребує від учителя урізноманітнення видів навчальної діяльності, спрямованої на удосконалення іншомовного спілкування учнів.

Наприклад, під час вивчення англійської мови, окрім можливих розбіжностей у трактуванні і вживанні певної лексики, учителеві також важливо пояснювати учням у межах набутого ними навчального досвіду і вимог навчальних програм різницю між офіційно визнаними варіантами англійської мови: класичним British English і дещо спрощеною версією American English. Так, в американському та британському варіантах англійської мови відрізняються написання деяких слів (color/colour, center/centre), можуть використовуватися зовсім різні слова на позначення того ж самого (метро – амер. subway / брит. underground), або одне й те саме слово на позначення різних сенсів (dinner – обід у британців, втім вечеря у американців), вимова слів кардинально відрізняється (американці завжди вимовляють -r наприкінці слова як гортанну -р, британці – взагалі не вимовляють прикінцеву -r), по-різному використовуються написання дат та нумерація поверхів у будівлях (у американців схоже за українською логікою, а у британців перший поверх – це «ground floor» («земляний поверх»), тому «first floor» – це вже не перший, хоча саме так перекладається дослівно, а фактично другий, відповідно вся нумерація змінюється) та ін. Зате в усіх варіантах англійської мови «I» (я) завжди пишеться з великої літери, де б не розташовувалося у реченні, що хоча й демонструє акцентне Супер-Его англійців, певний властивий національній самоідентифікації егоцентризм, втім шанобливе ставлення до власного «Я» відбивається так само і на поважному й толерантному ставленні англійців за етикетом до інших «Я», що зчитується насамперед в разі поєднання з кимось у реченні: «you and I» («ми з тобою/вами»/«ви/ти і я»), коли «Я» хоч і з великої літери, втім шанобливо ставиться у реченні на друге місце, пропускаючи вперед іншу особу чи осіб. Про національну культуру шанобливого спілкування також свідчить часте використання ввічливих слів і виразів у фразах повсякденного вжитку на кшталт: «please», «excuse me», «sorry», «thank you», «no problem», «you are welcome», національна звичка завжди посміхатися, бути толерантними до інших, майже відсутність лайливих або грубих слів тощо. Однак «you» не розрізняється на «ти» або шанобливе «Ви», що з одного боку значно спрощує комунікацію, втім з іншого – додає плутанини, оскільки «you» перекладається і як «Ви/ти» в однині, і як «ви» у множині залежно від контексту. Пропоновані зразки спілкування досить широко можуть використовуватися в мовленнєвій практиці медіатора. І це лише окремі лінгвістичні особливості, які мають враховувати комуніканти. А ще існує і невербальна мова спілкування (мова тіла, міміки, інтонації, жестів), яка, за науковими даними, передає 60–80% всієї інформації реципієнту, в той час як слова – лише 20–40%! [5] Так, звичні для однієї нації жести можуть бути сприйняті зовсім інакше представниками інших культур: наприклад, кивок головою на позначення «так», а рух нею в сторони задля «ні» зазвичай зчитується однаково більшістю країн світу, втім є країни, у яких ці жести використовуються на позначення протилежних значень, наприклад: «у Болгарії щоб сказати “так”, потрібно робити рух головою в сторони, а щоб відповісти “ні” – робити кивок вперед» тощо [2].

Вчителю варто наголошувати, що, спілкуючись з представниками іншої культури, важливо брати до уваги поведінкові особливості співрозмовників, оскільки традиції в різних країнах світу можуть значно відрізнятися, починаючись вже з привітань: раніше рукостискання було популярним серед чоловіків, втім з

поширенням тренду гендерної рівності в європейських країнах так стали вітатися/прощатися і з жінками. «У Мексиці на знак привітання Вас можуть схопити за великий палець руки; у сніжній Лапландії, зустрівшись, труться носиками; у країнах Азії вітаються прикладанням долоні; у мусульманських країнах є традиція серед чоловіків охоплювати один одного за талію; у Франції можливі поцілунки в щічку, навіть якщо Ви не знайомі» [2]. Хоча англійці могли б сприйняти доторкання, тим паче поцілунки, або наближення до себе на надто коротку відстань як порушення особистих кордонів – і навіть подати в суд за сексуальне домагання, тому в них не можна чужих дітей гладити по голівці, як звикли українські вчителі проявляти свою емпатію й підтримку учням. У різних націй є свої правила поведінки, формальні й неформальні, так само як і перелік тем, дозволених чи заборонених за етикетом, тож перш ніж спілкуватися з іноземцем, варто дізнатися особливості традицій і менталітету іншої країни, щоб випадково нікого не образити через незнання певних культурних особливостей чи то словом, чи жестом, або некоректною поведінкою.

Отже, відповідно до стратегічних тенденцій розвитку сфери іншомовної освіти України, її соціалізації в світовому просторі, сучасний вчитель іноземної мови має бути не тільки «**фасилітатором**» – **наставником, який полегшує учням навчальний процес**, допомагаючи опановувати формальний аспект іншомовного спілкування, але й «**медіатором**» – **соціокультурним перекладачем, посередником-розтлумовувачем**, здатним також пояснити і неформальні, приховані подекуди за словами чи поведінкою, змістові нюанси в інтерпретації носіїв мови.

Література:

1. Волік, В. В. (2016) Медіація та її місце у процесі навчання іноземної мови // *Парадигма пізнання: Гуманітарні питання № 7 (18)*. 14 с.
2. Жести різних країн світу. URL: <https://andreolli.com.ua/dovidnyk-mandrivnyka/zhesty-riznyh-krayin-svitu.html>
3. Пасічник, О. (2019) Міжкультурна медіація – переосмислення місця і ролі рідної мови у навчанні іноземних мов // *Проблеми сучасного підручника. Випуск 22*. С. 213–223.
4. Редько, В. Г., Пасічник, О. С. (2023) Медіація як вид навчальної діяльності у процесі формування в учнів досвіду іншомовної комунікативної взаємодії // *Навчання іноземних мов у гімназії: Збірник методичних матеріалів для вчителів іноземних мов*. Тернопіль: Лібра Терра. С. 48–54.
5. Спілкування як особливий вид діяльності. Невербальне спілкування (2011): URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/14868/>
6. Швороб, Л. П. (2023). Міжкультурний підхід у навчанні іноземних мов та формування культурних медіаторів. Острог: Національний університет "Острозька академія". 117 с.
7. Яшник, М. (2023) Рівень володіння англійською та іншими іноземними мовами в Україні: результати кількісного соціологічного дослідження, проведеного у грудні 2022 – січні 2023: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1210&page=1>

8. Council of Europe (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing. 278 p.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ 7-8 КЛАСІВ ГІМНАЗІЙ

Михайло Яковчук,

*науковий співробітник відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України, учитель-методист з німецької мови,
Заслужений учитель України*

Компетентнісне навчання іноземної мови у ЗЗСО відбувається через застосування комунікативно – діяльнісного підходу під час роботи на уроці. Щоб досягти максимального результату, вчитель повинен вміти доцільно дібрати форми та методи навчальної діяльності, створити цікаву атмосферу, де б учні хотіли й не боялися спілкуватися. Найбільш повною мірою виконання комунікативних завдань проявляється у процесі використання мовленнєвих ситуацій, що моделюють різноманітні життєві обставини й передбачають залучення учнів до різних видів мовленнєвої діяльності.

Мовленнєві ситуації, в яких учні опиняються, спонукають їх до висловлення, викликають потребу в спілкуванні. Виконуючи ситуаційні завдання, аналізуючи мовну ситуацію, учні можуть самостійно оволодівати новими знаннями та навичками з культури спілкування й набувати комунікативних умінь. Мовленнєві ситуації дають змогу наблизити навчання до природних умов спілкування в конкретних життєвих ситуаціях, формують уміння орієнтуватися в них, добирати мовні засоби, що відповідають особливостям мовної ситуації (навіщо, кому, в яких умовах і що має бути сказано). Тому, особливу увагу учнів слід спрямовувати на дотримання всіх компонентів мовленнєвої ситуації, які визначають стиль, тип і жанр мовлення: обсяг, тема і основна думка висловлювання, мета і місце спілкування, адресат мовлення тощо. А для наближення до життя навчальних дій, що виконують учні, слід добирати такі ситуації, які відбуваються в повсякденному житті, є зрозумілими і не вимагають додаткових пояснень, а також частіше і доцільніше пропонувати у змісті підручників методи, форми і види роботи, які характерні комунікативній діяльності, цілеспрямовано готувати учнів до їх виконання; дидактично доцільно уніфікувати в кожному тематичному розділі підручників кількісний і якісний склад вправ і завдань для оволодіння змістом навчання іноземної комунікації у процесі компетентісно орієнтованого навчання та здійснювати дидактично доцільний добір ситуаційних завдань, які використовуються для формування іноземної комунікативної компетентності учнів 7-8 класів (Редько, 2021, с. 30–42).